

نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور (مطالعه موردی: مرز مهران)

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۵/۵

طاهره فرازمند^۱امید علی احمدی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۲۵

محمدحسین اسدی داود آبادی^۳

چکیده

وجود مرز بین المللی مهران و تردد زوار از این مرز در کنار تجارت مرزی از مهمترین قابلیت هایی است که می تواند به عنوان شاه کلید توسعه اقتصادی استان چه به لحاظ تردد گردشگر مذهبی و چه به لحاظ ترانزیت کالا و ایجاد منطقه آزاد تجاری در رشد اقتصادی آن و ایجاد فرصت های شغلی بالا نقش بسزایی داشته باشد. هدف پژوهش حاضر شناسایی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور (مطالعه موردی: مرز مهران) است. تحقیق حاضر بر اساس هدف، کاربردی و از نقطه نظر چگونگی جمع آوری اطلاعات، از نوع تحقیقات کیفی است. جهت شناسایی عوامل مؤثر در نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور به ۱۵ نفر از خبرگان درون دانشگاهی و کارشناسان خبره وزارت سمت بر اساس عواملی نظیر سابقه فعالیت حرفه ای در زمینه نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور، سابقه انجام تحقیق های علمی در این زمینه و مواردی از این دست مراجعه شده است. در تحقیق حاضر جهت بررسی نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور از مصاحبه های نیمه ساختاریافته استفاده گردید. در این پژوهش بمنظور تحلیل داده ها از تکنیک دلفی استفاده شده است. نتایج نشان داد که ۴۴ شاخص در قالب ۷ مؤلفه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی و سازمانی و نهادی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور (مطالعه موردی: مرز مهران) را تشکیل می دهند.

کلیدواژه ها: بازارچه های مرزی، توسعه اقتصادی، توسعه اجتماعی، توسعه فرهنگی

^۱ دانشجوی دکتری تخصصی رشته جامعه شناسی اقتصادی و توسعه، دانشکده علوم انسانی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

^۲ استادیار گروه جامعه شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

^۳ استادیار گروه جامعه شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد آشتیان، دانشگاه آزاد اسلامی، آشتیان، ایران

مرزها، کارکردهای مختلف امنیتی، اجتماعی، اقتصادی، ارتباطی، سیاسی و فرهنگی دارند. کارکرد مرزها در طی زمان و با بروز تحولات در عرصه جهان تغییر می‌کند. مرز بین الملل، اساساً با هدف تعیین حد و مرز خارجی سرزمین یک دولت ایجاد شده است؛ از این رو مشخص کننده محدودۀ حاکمیت دولت بر مردم و منابع تحت نفوذش است و قلمروی را تعیین می‌کند که دولت قوانین خود را در آنجا به اجرا می‌گذارد و قدرتش را اعمال می‌کند. از این دیدگاه، مهم ترین کارکرد مرز، ایجاد مانع و عامل بازدارنده است چگونگی کارکرد و نقش مرزها، عاملی کلیدی در توسعه مناطق مرزی به شمار می‌رود. مرزها هم می‌توانند مانعی در برابر توسعه و یکپارچگی نواحی مرزی باشند و هم به منزل پلی ارتباطی زمین تعاملات و پیوند دو طرف مرز را فراهم کنند. فهم این تأثیر بازدارندگی یا نقش ارتباطی مرزها، وابسته به این است که ما چگونه مرزها و کارکرد آن‌ها را معنا کنیم. (Chen, ۲۰۰۶:۲۵)

در مرزهای بسیاری از جوامع در حال توسعه، سطح قابل توجهی از نیاز مردم از طریق مبادلات مرزی آنان تأمین می‌شود. با اینکه این گونه مبادلات به صورت غیررسمی و محلی است اما نقش پراهمیتی در مبادلات میان این کشورها داشته و باعث بهبود زندگی ساکنین نقاط می‌شود. توجه به چنین مبادلات و داد و ستدهایی در نوع خود، افزایش و توسعه همکاری‌های متقابل اقتصادی، گسترش بازارهای محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین و در بهبود امنیت در این مناطق، بهبود زیرساخت‌ها و خدمات مورد نیاز منطقه و حتی کشور را به همراه دارد. بازارچه‌های مرزی از دیرباز به عنوان یکی از اهرم‌های مهم در ایجاد اشتغال و درآمدزایی برای مرزنشینان محسوب می‌شدند. این بازارچه‌ها که دریچه‌ای برای توسعه روابط تجاری با کشورهای هم جوار هستند، می‌توانند تأثیر چشمگیری در رونق فعالیت‌های اقتصادی منطقه و کشور داشته باشند.

بازارچه‌های مرزی محوطه‌ای است محصور، واقع در نقطه صفر مرزی در جوار گمرکات مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا، یا مکان‌هایی که طبق تفاهم نامه‌های منعقد شده بین ایران و کشورهای همجوار تعیین می‌شود و اهالی دو طرف مرز می‌توانند تولیدات و محصولات کشور خود را با رعایت مقررات صادرات و واردات برای دادوستد در این بازارچه‌ها عرضه نمایند. بازارچه‌های مرزی یکی از اهرم‌های مهم در ایجاد اشتغال و توسعه روابط تجاری با کشورهای همجوار در سال‌های گذشته، پیوسته تأثیر قابل توجهی در فعالیت‌های اقتصادی کشور داشته‌اند. اگرچه کارکرد آنها توأم با برخی نارسایی‌ها است اما این بازارچه‌ها به نوعی مصداق و تبلور حضور مستقیم مردم در امور اقتصادی منطقه هستند و تاکنون توانسته‌اند در تحقق اهداف اقتصادی کشور همچون توسعه تجارت غیرنفتی گام‌های موثری را بردارند و هم در ایجاد فرصت‌های شغلی در شرایطی که مشکل بیکاری از جمله دغدغه‌های بزرگ دولت است، نقش مهمی را ایفا کنند (وزارت امور اقتصادی و دارایی، ۱۳۸۱: ۱).

اما می‌توان گفت تاکنون هیچ تعریف جهانی‌ای از بازارچه‌های مرزی به صورت عام ارائه نشده است؛ بازارچه‌های مرزی اساساً برای سرمایه‌گذاری و بهتر شدن وضعیت اقتصادی مناطق مرزنشین به وجود می‌آیند؛ به ویژه در کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه که از نظر اقتصادی وضعیت مطلوبی ندارند. (Cussen, ۲۰۰۸: ۴).

یکی از گام‌های مؤثر جهت نگهداشت جمعیت و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی، ایجاد بازارچه‌های مرزی تجارت مرزی است. امروزه بازارچه‌های مرزی ضمن تأمین سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرز نشین از طریق مبادلات مرزی، به قانونمند کردن تردها و تهاترها، تثبیت و پایدار نمودن امنیت در مناطق مرزی، فروکش کردن مبادله قاچاق کالا، تقویت معیشت مرزنشینان و توسعه اقتصادی این مناطق کمک کرده‌اند (پاشالو و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۲۰).

در ادبیات مربوط به توسعه از توسعه اقتصادی، توسعه سیاسی، توسعه اجتماعی، توسعه فرهنگی و توسعه انسانی سخن به میان می‌آید. صاحب نظران کلاسیک علوم اجتماعی چنین تصور می‌کردند که پیشرفت جامعه انسانی در گرو رشد و توسعه اقتصادی است، اما بعداً ملاحظه کردند که در کنار رشد و توسعه اقتصادی، جامعه نیازمند برخی ضروریات دیگر، از جمله توزیع عادلانه درآمدها، شکوفایی استعدادها، گوناگون و شخصیت انسانی، سلامت جسمانی و روانی، افزایش امید به زندگی، برقراری برابری‌های اجتماعی، تحقق آزادی، برقراری ارتباطات انسانی اجتماعی به دور از انواع سلطه، و به طور کلی، تحقق یک جامعۀ مدنی و انسانی است. از این رو، امروزه گفته می‌شود تمامی انواع توسعه وسایلی هستند برای تحقق یک جامعۀ مدنی و انسانی است. چنین جامعه‌ای را می‌توان یک جامعۀ توسعه یافته در معنای واقعی آن به شمار آورد. بنابراین، هدف اصلی از انجام این پژوهش، شناسایی عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور (مطالعه موردی: مرز مهران در شهر ایلام) می‌باشد.

مروری بر مبانی نظری و پیشینه تحقیق

بازارچه مرزی

امروزه تجارت به عنوان موتور رشد و توسعه معرفی شده است. کشورهای در حال توسعه برای رسیدن به توسعه لازم است که به دنبال حضور جدی تر در تجارت جهانی باشند. از جمله روش‌های حضور در تجارت جهانی گسترش مبادلات منطقه‌ای بین کشورها می‌باشد. ایجاد بازارچه‌های مرزی از راهکارهای مؤثر در گسترش مبادلات بین منطقه‌ای است. در حال حاضر، در مرزهای اکثر کشورهای در حال توسعه سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی (بازارچه‌ها) تامین می‌شود. این گونه مبادلات علیرغم غیررسمی و محلی بودن، نقش پراهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه دارند و باعث بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی می‌شوند. بازارچه‌های مرزی به عنوان شکلی از بازارهای بین‌المللی به دنبال توسعه روابط سیاسی و دیپلماسی شکل می‌گیرند. بازارچه‌ها در مقیاسی کوچک و خرد دارای شرایط و قوانین خاصی است که آن را از مفهوم بازار متمایز می‌کند. مسلماً این شرایط و خصوصیات بسته به شرایط پیرامونی که هر بازارچه در آن واقع می‌شود، متفاوت است. (اعرابی، ۱۳۸۷، ۳۲)

بازارچه‌های مرزی فعال در کشور بر دو نوع است: نوع اول بازارچه‌هایی هستند که براساس مجوز وزارت بازرگانی تشکیل شده‌اند، مانند بازارچه‌های کردستان، کرمانشاه و... که عموماً در مناطق مرزی به منظور محرومیت زدایی، ایجاد اشتغال و درآمد برای اهالی تاسیس می‌گردند و در مجموع ۲۴ بازارچه از این نوع در کشور وجود دارد. نوع دوم بازارچه‌هایی هستند که مجوز ایجاد آن‌ها بر اساس مصالح ملی و تشخیص شورای امنیت ملی صادر می‌شود. این گونه بازارچه‌ها غالباً با نظر شورای مذکور در مکان و زمان معین ایجاد و منحل می‌شوند (مانند بازارچه مرزی در افغانستان) و تعداد آنها نامشخص است. به دنبال امضای پروتکلی با مقامات کشور ترکیه در نیمه دو ۱۳۶۰، اولین بازارچه‌ی مرزی در ایران با اهداف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و امنیتی و... در محل بازار ساری سو بازرگان در سال ۱۳۶۷ تاسیس شد. ولی این بازارچه به دلایل مختلفی به ویژه ایرادات قانونی که گمرک به نحوی عملکرد بازارچه و همچنین اهداف تاسیس آنها گرفت، در اواخر سال ۱۳۶۸ تعطیل شد. (پارسائیان، ۱۳۸۸، ۴۲)

بازارچه‌های مرزی و اهداف راه‌اندازی آن‌ها

طرح ایجاد بازارچه‌های مرزی به ماده "۱۱" قانون صادرات و واردات در سال ۷۲ باز می‌گردد. طبق این قانون به دولت اجازه داده شده در هر یک از مناطق مرزی که ایجاد بازارچه را مفید تشخیص می‌دهد با رعایت اولویت‌هایی نظیر استعداد محلی، ضرورت‌های اشتغال و توسعه روابط تجاری با کشورهای همسایه نسبت به ایجاد آن اقدام کند. دولت در سال ۱۳۶۷ به طور غیر رسمی و در ۱۳۷۲ به صورت رسمی اقدام به تاسیس بازارچه‌های مشترک مرزی نمود که اکنون تعداد این بازارچه‌ها به

۵۴ بازارچه در سطح کشور رسیده است. در حال حاضر از ۵۴ بازارچه مرزی در کشور که راه اندازی و تاسیس شده است تعداد ۲۹ بازارچه مرزی به صورت فعال و ۲۴ بازارچه نیز در وضعیت غیرفعال قرار دارند. واقعیات موجود نشان می‌دهد که بازارچه‌های مرزی اگر چه در پاره‌ای موارد نقش مثبت و موثری داشته اند، ولی برای آن که همواره تامین کننده اهداف اولیه تاسیس خود باشند نیازمند نظارت مستمر و قوانین جامع و کاملی برای نظم امور خود هستند. به نظر می‌رسد، ایجاد اشتغال و درآمد برای مردمان مستقر در نواحی مرزی، صادرات کالاها و محصولات تولید شده در مناطق مرزی به کشورهای همجوار و واردات و تامین کالاهای موردنیاز معیشتی برای مردم مرزنشینان از کشورهای موصوف، ایجاد امنیت اجتماعی در مناطق مرزی، برقراری روابط حسنه و حسن همجواری با مردم مرزنشینان کشورها یا کشورهای همجوار و ایجاد امنیت پایدار در مرزها، نشر و صدور ارزش‌ها و فرهنگ‌های اسلامی و ملی به ملل سایر کشورها از مهمترین اهداف راه اندازی بازارچه‌های مرزی باشد. همچنین کمک به رونق بخشیدن تولید کالاهای صنعتی، معدنی، کشاورزی و نیز محصولات صنایع دستی استانهای مرزی، کمک به توسعه صادرات و ایجاد تعادل در تراز بازرگانی خارجی کشور، کسب درآمد ارزی و کمک به ایجاد تعادل در تراز ارزی کشور، جلوگیری از گسترش پدیده قاچاق کالا، پیشگیری از مهاجرت مردم مرزنشین و کمک به توسعه روابط سیاسی، فرهنگی و اقتصادی با کشورهای همسایه از دیگر هدفهای مهم دایر شدن بازارچه‌های مرزی است.

یکی از شاخص‌های عمده اقتصاد و تجارت هر منطقه‌ای بازارها و مراکز تجاری، سنتی و مدرن آن منطقه می‌باشد که اثر بازدید کنندگان از بازارها و مراکز تجاری موجود حاکی از ثبات اقتصادی، اطمینان و امنیت سرمایه گذاری در منطقه بوده و رضایت مندی سرمایه گذاران و مشتریان را فراهم می‌آورد.

بازارها و مراکز تجاری، نیروی محرکه اقتصادی با وارد کردن انواع کالاها و شعبات نمایندگیهای شرکتهای بزرگ دنیا به فعالیت اشتغال داشته باشند. یکی از اهداف مهم بازارچه‌های مرزی، ایجاد شغل برای مردم منطقه آزاد است. خوشبختانه بازارچه‌های مرزی مصداق و تبلور عینی حضور مردم در امور اقتصادی است به نحوی که این بازارچه علاوه بر اینکه توانسته در تحقق یکی از اهداف برنامه چهارم توسعه یعنی توسعه صادرات غیرنفتی گامهای موثری بردارد و در ایجاد فرصت‌های شغلی در شرایطی که یکی از مهمترین دغدغه‌های دولت مشکل بیکاری است نقش موثری ایفا کند. (رهنمایی، ۱۳۸۸، ۳۵)

ایجاد اشتغال و درآمد برای مردم مستقر در نواحی مرزی، صادرات کالاها و محصولات تولید شده در مناطق مرزی به کشورهای همجوار، ایجاد امنیت اجتماعی در مناطق مرزی و واردات کالای مورد نیاز مردم این مناطق از عمده ترین دلایل وجود بازار روز مرزی در منطقه آزاد ماکو است.

بازارچه‌های مرزی به عنوان یکی از اهرمهای مهم در ایجاد اشتغال و توسعه روابط تجاری با کشورهای همجوار در سالهای گذشته پیوسته تاثیر قابل توجهی در فعالیت‌های اقتصادی کشور داشته اند.

اگرچه کارکرد آنها توأم با برخی نارساییها است اما این بازارچه‌ها به نوعی مصداق و تبلور حضور مستقیم مردم در امور اقتصادی منطقه هستند و تاکنون توانسته اند در تحقق اهداف اقتصادی کشور همچون توسعه تجارت غیرنفتی گامهای موثری را بردارند و هم در ایجاد فرصت‌های شغلی در شرایطی که مشکل بیکاری از جمله دغدغه‌های بزرگ دولت است، نقش مهمی را ایفا کنند. بازارچه‌های مرزی به نوعی مصداق و تبلور حضور مستقیم مردم در امور اقتصادی منطقه است.

نقش بازارچه‌های مرزی در بهبود معیشت مردم

با بررسی اجمالی مناطق مرزی به ویژه نواحی توسعه نیافته مرزی درمقایسه با مناطق مرکزی کشور میتوان به شاخص‌های عمده‌ای از جمله انزوای جغرافیایی مناطق مرزی، دوری از قطب‌های صنعتی - اقتصادی و توسعه نیافتگی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دست یافت. این مناطق به دلیل تماس با محیط‌های متنوع بیرونی از ویژگی‌های خاصی برخوردارند. وجود مبادلات و پیوندهای فضایی دو سوی مرز و آسیب پذیری و تهدیدات مختلف در این مناطق اهمیت

ویژه‌ای را در فرایند برنامه ریزی، توسعه آمایش سرزمین به مناطق مرزی داده است که در صورت غفلت از آن‌ها به طور جد شاهد چالش‌های عمده‌ای از جمله عدم ثبات جمعیتی مناطق مرز نشین خواهیم بود. امروزه این گونه مسایل در دوسوی مرز باعث شده تا کشورهای همسایه در قالب بازارچه‌های مشترک مرزی که از شناخته شده ترین روش‌های توسعه اقتصادی نواحی مرز نشین به شمار می‌رود. میتوان تحولی بنیادی در تولید، ایجاد اشتغال، تثبیت جمعیت مرز نشین افزایش درآمد و نهایتاً توسعه‌ای پایدار ایجاد نماید و به سمت همکاری‌های متقابل منطقه‌ای هدایت شوند.

به اعتقاد کارشناسان برای تحقق توسعه پایدار که متضمن تقویت هویت، اقتدار و امنیت ملی خواهد بود، ضرورت دارد تا مناطق دور افتاده و محروم در سطح ملی در اولویت قرار گیرند. توسعه یافتگی اقتصادی مناطق مرزی و رفاه نسبی در این مناطق می‌تواند سبب کاهش برخی از مشکلات مرزی از قبیل قاچاق کالا، مواد مخدر و سرقت شود و از تخلیه جمعیتی مناطق مرزی جلوگیری کند. با بررسی اجمالی مناطق مرزی به ویژه نواحی توسعه نیافته مرزی در مقایسه با مناطق دیگر کشور میتوان به معیارهای عمده‌ای از جمله موقعیت جغرافیایی مناطق مرزی، دوری از قطب‌های صنعتی- اقتصادی و توسعه نیافتگی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی دست یافت. این مناطق به دلیل تماس با محیط‌های متنوع بیرونی در خارج از کشور و برخی مشترکات با آن سوی مرز در مناطق مرزهای همجوار از شرایط خاصی برخوردارند. وجود مبادلات و پیوندهای فضایی دو سوی مرز و آسیب پذیری و تهدیدات مختلف در این مناطق اهمیت ویژه‌ای را در فرایند برنامه ریزی، توسعه آمایش سرزمین به مناطق مرزی داده است که در صورت غفلت از آن‌ها به طور جد شاهد چالش‌های عمده‌ای از جمله عدم ثبات جمعیتی مناطق مرز نشین خواهیم بود. (هدایتی، ۱۳۹۰، ۵)

اقتصاد نواحی مرزی شاخص اصلی در برقراری ارتباط بین کشورهای همسایه و نیز امرار معاش مردم مرزنشین است و از این طریق مردم ساکن در نواحی مرزی کشورهای همسایه می‌توانند در کنار هم و با هم از فرصت‌ها و منابع مشترک استفاده کنند و این امر می‌تواند منجر به دوستی و تفاهم طرفین، امنیت و رونق اقتصادی و توسعه، ایجاد فرصت‌های شغلی و شکل‌گیری یک نوع مزیت نسبی در مناطق مرزی شود. یکی از گام‌ها و روش‌های مؤثر جهت تامین امنیت پایدار، تثبیت و ماندگاری جمعیت و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی، ایجاد بازارچه‌های مرزی (تجارت مرزی) در انواع مختلف است. امروزه توجه به بازارچه‌های مرزی میتواند ضمن تأمین سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرز نشین از طریق مبادلات مرزی، به قانونی نمودن آمد و رفت‌ها و تهاثرها، تثبیت و پایدار نمودن امنیت در مناطق مرزی، کاهش و فروکش کردن مبادله قاچاق کالا، رشد و تقویت معیشت مرزنشینان و توسعه اقتصادی این مناطق کمک نماید با علم به این موضوع که بین ایجاد بازارچه و اثرات اقتصادی آن از جمله افزایش اشتغال، کاهش فقر، افزایش درآمد و کاهش تمایل مهاجرت ساکنان مناطق مرزی به جاهای دیگر رابطه معناداری وجود دارد. (محمدی، ۱۳۹۰، ۱۵)

یکی از مهم ترین زمینه‌های توسعه پایدار مناطق، رویکرد به تبیین و ترسیم نقاط ضعف، چالش‌ها و موانع رشد و نیز توجه کامل به استقرار زیر ساخت‌های اصلی به منظور توسعه همه جانبه بوده است. در حقیقت توسعه پایدار مرهون پیوند و هماهنگی تمامی عوامل توسعه اعم از مطالعات اولیه و طرح ریزی تا مرحله بودجه بندی و مراحل عملیاتی می‌باشد. امروزه راهبردهای مشخصی به منظور نیل به توسعه پایدار در جهان صنعتی مد نظر قرار گرفته است که شاکله اصلی و پایه همه آنها در گرو شناسایی و بررسی پتانسیل‌های دروندادی هر منطقه از طریق مطالعات جامع در کنار سلسله برنامه ریزی‌های مدیریتی نظیر تبیین قوانین و مقررات مرتبط و نیز سازماندهی امکانات و سازوکارهای اجرایی می‌باشد. می‌یرز (۲۰۱۸) مطرح ساخته است که توسعه اقتصادی در سطح کلان معلول عواملی نظیر ایجاد فرصت از طریق برنامه ریزی استراتژیکی و یا استفاده از ظرفیت‌های موجود است. مشخص است که ایجاد فرصت و برنامه ریزی به منظور ایجاد سازوکارهای جدید که بتوان از

طریق آن به توسعه کسب و کار، اشتغال و بهره‌وری اقتصادی دست یافت بسیار پر هزینه‌تر از به جریان انداختن و یا تقویت موقعیت‌ها و ظرفیت‌های موجود در هر منطقه می‌باشد.

سلنا و هارت (۲۰۱۶) مطرح کردند که ظرفیت‌ها و استعداد‌های درونی که می‌تواند در تحقق توسعه پایدار در هر نقطه نقش داشته باشد به طور کامل مورد بهره‌برداری قرار نگرفته و این ظرفیت‌ها می‌توانند در توسعه اقتصادی و رشد تولید ناخالص نقش بسزایی داشته باشند.

ظرفیت‌های درونی هر منطقه که می‌تواند در اشاره به آداب و سنن و فرهنگ منطقه، موقعیت‌های توریستی و تفریحی، وجود نیروی انسانی ماهر، موقعیت‌های استراتژیکی و جغرافیایی خاص، اقلیم و شرایط آب و هوایی و... باشد، توانسته در کنار یکدیگر و دست کم برخی از آنها در توسعه و رشد اقتصادی اجتماعی نقاط مستعد نقش بسزایی داشته باشند.

موقعیت‌های راهبردی سرزمینی نظیر وجود مرزهای آبی و خاکی و وجود مناطقی که دارای استعداد تجارت و داد و ستدهای مرزی بین دو و یا چند کشور می‌باشند از مهم‌ترین ظرفیت‌های دروندادی می‌باشند که در اکثر کشورهای توسعه یافته و صنعتی به صورت ویژه‌ای مورد توجه و بهره‌برداری قرار گرفته‌اند.

به طور معمول در نقاط باثبات، نواحی مرزهای مشترک خود محل استقرار بازارچه‌های داد و ستد تجار و بازرگانان و همچنین محل استقرار پایانه‌های مرزی مسافر و تردد توریست‌هایی دوکشور و یا از کشورهای مختلف می‌باشند که با توجه به شاخص بودن آنها در ایجاد ارزآوری، توسعه صادرات و واردات و ارتقاء سطح گردش مالی، توسعه تعاملات فرهنگی، اشتغال زایی و... از اهمیت بسزایی برخوردار می‌باشند.^۱

هو و شان^۲ (۲۰۱۸) مطرح ساخته‌اند که سطح کمی و کیفی اشتغال زایی در مناطق مرزی نسبت به سطح سرمایه‌گذاری اولیه بسیار بالاتر است. لئو^۳ (۲۰۱۷) نشان داده است که حجم گردش مالی و توسعه صادرات و واردات در مناطق مرزی سبب ایجاد انگیزه در تجار و مردم عادی به منظور ایجاد سرمایه‌گذاری در آن مناطق شده و توانسته در رونق منطقه موثر باشد. ساندر^۴ (۲۰۱۹) نشان داد که تردد گردشگران که می‌توانند گردشگران ورزشی، فرهنگی، پزشکی، مذهبی و... باشند، در مناطق مرزی موقعیت‌های زیادی از نظر توسعه سیستم‌های حمل و نقل بار و مسافر، توسعه شرکت‌های توریستی، توسعه مراکز اقتصادی و بانکی، توسعه ساخت و سازهای مراکز اقامتی و تفریحی ایجاد کرده است.

جایگاه اشتغال، توسعه اقتصادی، اجتماعی در بازارچه‌ها

یکی از اهداف مهم بازارچه‌های مرزی، ایجاد شغل برای مردم مرزنشین است. خوشبختانه بازارچه‌های مرزی مصداق و تبلور عینی حضور مردم در امور اقتصادی است به نحوی که این بازارچه علاوه بر اینکه توانسته در تحقق یکی از اهداف برنامه چهارم توسعه یعنی توسعه صادرات غیرنفتی گام‌های موثری بردارد و در ایجاد فرصت‌های شغلی در شرایطی که یکی از مهمترین دغدغه‌های دولت مشکل بیکاری است نقش موثری ایفا کند.

ایجاد اشتغال و درآمد برای مردم مستقر در نواحی مرزی، صادرات کالاها و محصولات تولید شده در مناطق مرزی به کشورهای همجوار، ایجاد امنیت اجتماعی در مناطق مرزی و واردات کالای مورد نیاز مردم این مناطق از عمده‌ترین دلایل تصویب بازارچه‌های مرزی توسط دولت در ۱۲ سال پیش است.. (پارسائیان، ۱۳۸۸، ۴۵)

در تعاریف رشد و توسعه بین اقتصاددانان وحدت نظر کامل وجود ندارد و هر یک معیار یا معیارهایی را برای توسعه مد نظر قرار داده و با توجه به این معیار یا معیارها به تعریف توسعه اقتصادی پرداخته‌اند.

^۱ Smith

^۲ Hou&shan

^۳ Leo

^۴ Sandie

به عبارت دیگر اختلاف در تعاریف توسعه اقتصادی به این موضوع برمی‌گردد که هر یک از علمای اقتصادی یک یا چند عامل مختلف از قبیل سرمایه گذاری نیروی انسانی، فرهنگ، ساختارها و بنیانها، موسسات اجتماعی، منابع طبیعی، تکنولوژی و غیره را راهنما و سنگ زیرین توسعه اقتصادی دانسته و به جهت اهمیتی که برای هر یک از عوامل فوق قائل هستند مبادرت به تعریف توسعه اقتصادی می‌نمایند... (آدیسون، ۱۳۸۰: ۷۸).

توسعه اقتصادی و تجارت مرزی:

شومپتر^۱ ۲۰۰۱ توسعه اقتصادی را با تقویت تجارت‌های بین‌المللی از طرق بازار هیا مرزی مربوط می‌داند. او معتقد است توسعه تجارت بین‌المللی به دلیل درگیر کردن شرکت‌های بزرگ و کوچک و تجار حقیقی توانسته توانسته در افزایش حجم گردش مالی مهم تلقی گردد. وی ادامه داده است که در گرو گردش مالی بالا توان دولت محلی برای کسب مالیات‌ها بر درآمد و ایجاد قوانین توسعه کسب و کارهای موازی بیشتر شده و طرح‌های توسعه‌ای زودتر به بار می‌نشیند.

هابز ۲۰۰۳ مطرح کرده است که، ایجاد مکان مبادلات بازرگانی از لازمه‌های تجارت مطمئن بوده و تمرکز اقتصادی بر یک یا چند منطقه به عنوان مرجع رسمی مرادفات کالا توانسته در توسعه اقتصادی آن مناطق نقش مهمی ایفا کند چرا که از سیستم‌های حمل و نقل، شرکت‌های بیمه، سیستم‌های بانکی، شرکت‌های توزیع و... در کنار این مرادات توانسته اند به کسب و کار پر رونقی تبدیل گردند.

فرانسوا پرو^۲ ۲۰۰۵ توسعه اقتصادی را ترکیبی از بکارگیری سیاست‌های نظام مند در ایجاد امنیت، توسعه زیرساخت‌ها، ایجاد سازوکارهای تسهیل‌کننده در ایجاد سازمان‌ها و شرکت‌ها و در نهایت تضمین تجارت آزاد و داد و ستدهای موفق می‌داند. شوماخر^۳ ۲۰۰۹ می‌گوید: توسعه با کالاهای مادی آغاز نمی‌شود بلکه با آدمیان و تربیت آنها، با سازمان و با انضباط آغاز می‌شود (تاکید بر متغیرهای غیر اقتصادی توسعه) بدون این سه عامل همه منابع بلا مصرف باقی می‌ماند.

هربرت^۴ ۲۰۱۳، نیز می‌گوید که تحول اساسی در اقتصاد به خودی خود باعث می‌شود که اقتصاد از حالت رکود و خفگی خارج شود و به رشد و توسعه بیانجامد.

با توجه به دیدگاه‌های فوق می‌توان گفت «توسعه اقتصادی» و «توسعه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی» در یک جامعه در ربط متقابل با یکدیگر است. چنانچه تغییر و تحولی در اوضاع اجتماعی و فرهنگی (روابط انسانها با یکدیگر، روابط انسان با محیط خود، چگونگی بینش و نگرش انسان نسبت به خود و هستی و...) ایجاد نشود انتظار تحقق رشد و توسعه اقتصادی بی‌جا خواهد بود. برعکس هر گونه تغییر و تحول مطلوب در امور اجتماعی و فرهنگی می‌تواند اثرات بس عظیمی بر اوضاع اقتصادی جامعه بگذارد. همچنین تغییرات و تحولات اقتصادی نیز می‌تواند موجبات دگرگونیها را در اوضاع اجتماعی و فرهنگی باعث شود. از این رو است که باید گفت رشد و توسعه اقتصادی فقط در برگیرنده روابط و مناسبات اقتصادی نبوده و نیست بلکه شامل کلیه فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی نیز می‌باشد به همین جهت است که باید گفت توسعه اقتصادی با توسعه فرهنگی و اجتماعی جوامع لازم و ملزوم یکدیگر هستند.

مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

یک منطقه مرزی یا خط مرزی به محض پیدایش، نه تنها بر منظره طبیعی - که جزئی از آن به شمار می‌رود - بلکه بر عمران و سیاست‌های کشورهای مجاور نیز تأثیر می‌گذارد (پرسکات، ۱۳۵۸: ۲۱). به طور کلی دیدگاه غالب درباره نقش مرزها، به‌ویژه در ادبیات توسعه مناطق مرزی، به دو صورت است: نخست مرز به منزله خطی جداکننده و دوم مرز به منزله منطقه تماس.

^۱ Shompiter, ۲۰۰۱

^۲ Peru, ۲۰۰۵

^۳ Schumacher, ۲۰۰۹

^۴ Herbert, ۲۰۱۳

مرزها، کارکردهای مختلف امنیتی، اجتماعی، اقتصادی، ارتباطی، سیاسی و فرهنگی دارند. کارکرد مرزها در طی زمان و با بروز تحولات در عرصه جهان تغییر می‌کند. مرز بین‌الملل، اساساً با هدف تعیین حد و مرز خارجی سرزمین یک دولت ایجاد شده است؛ از این رو مشخص‌کننده محدوده حاکمیت دولت بر مردم و منابع تحت نفوذش است و قلمرویی را تعیین می‌کند که دولت قوانین خود را در آنجا به اجرا می‌گذارد و قدرت‌ش را اعمال می‌کند. از این دیدگاه، مهم‌ترین کارکرد مرز، ایجاد مانع و عامل بازدارنده است (زرقانی، ۱۳۸۶: ۱۸۵). چگونگی کارکرد و نقش مرزها، عاملی کلیدی در توسعه مناطق مرزی به شمار می‌رود. مرزها هم می‌توانند مانعی در برابر توسعه و یکپارچگی نواحی مرزی باشند و هم به منزله پلی ارتباطی زمینه تعاملات و پیوند دو طرف مرز را فراهم کنند. فهم این تأثیر بازدارندگی یا نقش ارتباطی مرزها، وابسته به این است که ما چگونه مرزها و کارکرد آنها را معنا کنیم. (چن^۱، ۲۰۰۶: ۲۰۶).

از دیدگاه نخست، مرزها به منزله مانع یا فیلتر، هزینه معاملاتی و تبادلاتی زیادی را به بار می‌آورند؛ به بیان دیگر، مرزی که مانع مشروع شکل‌گیری نظام‌های نهادی، سیاسی و اجتماعی در منطقه مرزی باشد، مانعی در برابر جریان آزاد اطلاعات و تشدید پیچیدگی‌های بازار است. به گفته چن در این حالت، مرز تمایل بیشتری به جدایی مناطق مرزی همجوار از طریق تعیین حدود، کنترل و نظارت بر عبور و مرور و تشدید قوانین گمرکی دارد تا پیوستگی آنها (Chen, ۲۰۰۶: ۲۶). اما در دیدگاه مرز به مانند یک منطقه تماس، منطقه مرزی به صورت ناحیه‌ای است با شبکه‌ای از بنگاه‌های اقتصادی و سایر شبکه‌های اجتماعی دیگر که فراتر از خطوط مرزی، روندها، فرصت‌ها و مزایای جدیدی خلق می‌کند و نقش مرز از یک مانع به یک پل ارتباطی یا به بیان ساده‌تر از یک دیوار به منبعی ارزشمند تبدیل می‌شود بدین ترتیب با نگاهی کوتاه به ادبیات نظری مرز و مناطق مرزی، مشخص می‌شود با گذشت زمان، «مرزهای ملی، بخش زیادی از کارکردشان را به منزله مانع از دست داده‌اند و تعاملات و همکاری‌های میان‌مرزی به طور روزافزونی از اهمیت بیشتری برخوردار شده‌اند».

تاکنون هیچ تعریف جهانی‌ای از بازارچه‌های مرزی به صورت عام ارائه نشده است؛ اما می‌توان گفت بازارچه‌های مرزی اساساً برای سرمایه‌گذاری و بهتر شدن وضعیت اقتصادی مناطق مرزنشین به وجود می‌آیند؛ به‌ویژه در کشورهای توسعه‌نیافته و در حال توسعه که از نظر اقتصادی وضعیت مطلوبی ندارند.

از یک منظر، بازارچه مرزی، محوطه‌ای است محصور واقع در نقطه صفر مرزی و در جوار گمرکات و مجاز به انجام تشریفات ترخیص کالا یا مکان‌هایی که طبق تفاهم‌نامه‌های منعقدشده بین ایران و کشورهای همجوار باشد. معمولاً بازارچه‌ها به دو دسته کلی بازارچه‌های مرزی مصوب تجاری اقتصادی و بازارچه‌های امنیتی یا ویژه تقسیم می‌شوند (طیب‌نیا، ۱۳۹۵: ۱۵۱). به عقیده صاحب‌نظران، فعالیت‌های اقتصادی مناطق مرزی در توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد رابطه دوستی و تسریع همکاری‌های بیشتر بین نواحی مرزی نقشی اساسی دارند.

دلایل اقتصادی ایجاد بازارچه‌های مرزی میان دو کشور را می‌توان در الگوهای توسعه منطقه‌ای و مبادلات دو یا چندجانبه جست‌وجو کرد (چوکلی، ۱۳۹۱: ۲). با این همه در زمینه تجارت مرزی و بازارچه‌های مرزی نظریه‌های مختلفی وجود دارد که در زیر به بعضی از آنها اشاره شده است:

نظریه تجارت جدید: اولین بار در سال ۱۹۸۰ مطرح شد و به شدت متأثر از نظریه ادغام آن زمان بود. برخلاف الگوهای سنتی اخیر، الگوهای تجاری، امروزه اقتصادمقیاس‌اند و به صورت ترکیبی از رقابت و انحصارگری به وجود آمدند. طرفداران این نظریه بیان می‌کنند آزادسازی روابط تجاری در بازارچه‌های مرزی بر زندگی مناطق مرزی تأثیر می‌گذارد و ساکنان با هزینه‌های نسبتاً کمتر به بازارهای خارجی دسترسی می‌یابند.

^۱ Chen

نظریه موقعیت سنتی: این نظریه را اولین بار اوهلین برتیل در سال ۱۹۶۷ به منزله یک الگوی سازگار خرید و فروش و ناآشنا با جلوه‌های فضایی یکپارچگی اقتصادی مطرح کرد و بعدها لوشان را گسترش داد. در این الگو فرض بر این است که مصرف‌کنندگان و عوامل غیرمحرک تولید به اندازه هم در فضا توزیع شده‌اند و هزینه‌های حمل و نقل برای محصولات، متناسب با فاصله‌ای است که بین مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان وجود دارد؛ از این رو مکان بازار باید در یک محل خاص فضایی تعیین شود.

نظریه کنراد و نیکول: کنراد و نیکول در سال ۲۰۰۵، یک فرآیند تعاملی پنج مرحله‌ای را پیشنهاد کردند که به دنبال سطوح مختلف از مناطق مرزی است. این مراحل به طور مشخص و به صورت فعال در مناطق مرزی به صورت هویت، فرهنگ، نقش دولت، اقتصاد و سیاست با هم ترکیب می‌شوند.

مبانی تجربی پژوهش

ودل راج، نیرنجان دوکتا، یودبو باندرا^۱ در سال ۲۰۱۸ در پژوهشی تحت عنوان عوامل اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی (مطالعه دیدگاه مشتریان در مرز نپال / هند) نشان دادند تاثیر مثبتی بر ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی در خرید مرزی وجود دارد. دانگ هنبی و هانگ^۲ در سال ۲۰۱۸ در پژوهشی تحت عنوان (تعیین کننده‌های مختلف کشور در مورد انتخاب‌های مالکیت در جذب‌های بین‌المللی: شواهد از بازارهای مرزی در حال ظهور) نشان دادند که این مکانیزم‌ها خصوصاً در یک مشارکت اقلیت برنامه ریزی شده کامل نسبت به اکثریت، مکانیسم سیستم‌های بالقوه‌ای برای کشورها به منظور افزایش سرمایه گذاری خارجی از طریق ایجاد این بازارچه‌ها فراهم می‌کند (هنبی و هانگ: ۲۰۱۸). ودن برونینکسباس و دلارو^۳ در سال ۲۰۱۸ در پژوهشی با عنوان محدودیت‌های شبکه در تدارکات ذخیره (مرزی بازارهای ذخیره مرزی) نشان دادند ایجاد این بازارچه‌ها به منظور تعادل سیستم در یک منطقه کنترل دیگر، می‌تواند منجر به افزایش هزینه بهره وری و قابلیت اطمینان در بازارهای مرزی می‌شود (ودن برونینکسباس و دلارو: ۲۰۱۸). رونگسین گو^۴ در سال ۲۰۱۸ پژوهشی با عنوان مطالعه مرزها، ارزیابی اثرات مرزی انجام شده است. این مقاله به بررسی ارتباطات اجتماعی و اقتصاد کارآمد مناطق مرزی با هسته سیاسی آن می‌پردازد. یعنی این مناطق می‌توانند موانع مرزی خود را کاهش یا از بین ببرند. همچنین با ایجاد یک جامعه اقتصادی واحد به اقتصاد خارج از مقیاس خود دست یابند (رونگسین گو: ۲۰۱۸). بدری در سال ۱۳۹۷ در پژوهشی با عنوان تاثیر بازارچه‌های مرزی در توسعه سیاسی - فضایی مناطق روستایی مرزی (مطالعه موردی مرز باشماق میروان) نشان دادند که بازارچه‌های مرزی در بهبود وضعیت کالبدی - فضایی به ویژه در زمینه بهبود شبکه حمل و نقل، شبکه مخابرات، فروشگاه و مغازه‌ها و... در منطقه مرزی تاثیر مثبتی داشته اند؛ اما در زمینه ساخت و ساز روستایی نتوانسته اند تاثیر مطلوبی داشته باشند. محمدی بارزلی در سال ۱۳۹۷ در پژوهشی با عنوان مبادلات بازرگانی در بازارچه‌های مرزی و نقش آن در توسعه شهری (مطالعه موردی بازارچه مرزی بیله سوار) نشان دادند که ساماندهی مبادلات بازرگانی می‌تواند بر توسعه شهری تحولات شهری شهروندان تاثیر داشته باشد. تابعی و همکاران در سال ۱۳۹۶ در پژوهشی با عنوان نقش بازارچه مرزی در توسعه اقتصادی - اجتماعی نواحی پیرامون (مطالعه موردی بازارچه سرو ارومیه) نشان دادند ایجاد بازارچه‌های مرزی در منطقه سرو اورمیه نقطه عطفی در ایجاد اشتغال، تثبیت جمعیت، مرزنشین، افزایش صادرات محصولات، افزایش درآمد و سطح زندگی و توسعه پایدار و همکاری متقابل منطقه‌ای را افزایش می‌دهد که نمونه بارز همکاری متقابل بین دو کشور ایران و ترکیه می‌باشد.

^۱ Wedel rag

^۲ hanbi and hang

^۳ Vaden beronh;sabs

^۴ Ronginsin goo

تحقیق حاضر بر اساس هدف، کاربردی و از نقطه نظر چگونگی جمع آوری اطلاعات، از نوع تحقیقات کیفی است. با توجه به این که عوامل متعددی در ادبیات نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور مطرح است و هر کدام به صورت مستقیم یا غیر مستقیم به مدل تحقیق و اجزای آن مرتبط اند، جهت شناسایی عوامل مؤثر در نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور به ۱۵ نفر از خبرگان درون دانشگاهی و کارشناسان خبره وزارت سمت بر اساس عواملی نظیر سابقه فعالیت حرفه ای در زمینه نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور، سابقه انجام تحقیق های علمی در این زمینه و مواردی از این دست مراجعه شده است. ابزار گردآوری داده ها در بخش کیفی، مصاحبه می باشد. در تحقیق حاضر جهت بررسی نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور از مصاحبه های نیمه ساختاریافته استفاده گردید. در این پژوهش بمنظور تحلیل داده ها از تکنیک دلفی استفاده شده است.

یافته ها

در این پژوهش، روش دلفی در مجموع در سه دور به انجام رسید که پرسشنامه دور سوم (ضمیمه شماره) به صورت حضوری و از طریق ایمیل به ۱۵ نفر از اعضای پانل تحویل داده شد و پیگیری برای دریافت پاسخ آنها از دو روز بعد از توزیع آغاز گشت. به این منظور با هر عضو به طور میانگین ۳ بار به صورت تلفنی و یک بار از طریق ایمیل تماس گرفته شد. تمامی پاسخ دهنده گان در این دور، در دور قبل نیز شرکت کرده بودند. در پرسشنامه دور سوم، لیستی از عوامل ارائه گردید که شرکت کنندگان در دور اول و دوم به عنوان آسیب های یگان های مرزی غرب کشور با رویکرد پدافند غیر عامل با تاکید بر هنگ مرزی سلماس مطرح کرده بودند. در جدول شماره (۱) نتایج مرتبط با پرسشنامه دور سوم دلفی که شامل مواردی مانند تعداد پاسخها برای هر گویه، میانگین پاسخها، انحراف معیار آنها، ضریب توافق کندال، درج شده است. در این بخش، خبرگان در مجموع تعداد ۴۴ عامل را مطرح کردند که پس از بررسی دور سوم دلفی و محاسبه میانگین و ضریب کندال، تمامی آنها (۴۴ عامل) در مدل باقی ماند. بررسی مقدار ضریب توافق کندال در دور سوم نشان می دهد که بین اعضای پانل در مورد شاخص ها اتفاق نظر در سطح قوی وجود دارد. شایان به ذکر است که صرف معناداری ضریب توافق کندال برای متوقف کردن فرایند دلفی کافی نیست. ثابت ماندن این ضریب یا رشد ناچیز آن در سه دور متوالی نشان می دهد که افزایش در توافق صورت نگرفته است و فرایند نظرخواهی باید متوقف شود.

جدول ۱: توصیف آماری نظر پاسخ دهندگان عوامل مؤثر بر نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی

در استان های غرب کشور - دور سوم دلفی

توضیحات	ضریب کندال	انحراف معیار	میانگین ها	تعداد پاسخ ها	شرح عامل
تأیید	۵۵۱.	۰/۰۵۴	۴/۳۸	۱۵	افزایش قیمت زمین در شهر
تأیید	*۵۷۶.	۰/۸۵۲	۴/۴۴	۱۵	افزایش درآمدهای حمل و نقل
تأیید	*۷۸۴.	۱/۰۵۷	۴/۰۸	۱۵	سرمایه گذاری بخش خصوصی
تأیید	*۵۶۷.	۱/۲۵۸	۳/۸۰	۱۵	افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر
تأیید	**۶۵۰.	۱/۳۷۳	۳/۲۱	۱۵	افزایش سرمایه گذاری در مسکن
تأیید	*۵۳۶.	۱/۰۹۴	۴/۱۸	۱۵	مشارکت افراد بومی در اداره بازارچه
تأیید	۵۶۸.	۱/۰۲۱	۴/۱۴	۱۵	افزایش فرصت شغلی

تأیید	*۶۱۲.	۱/۲۵۳	۳/۵۷	۱۵	افزایش مشاغل خدماتی
تأیید	*۵۶۱.	۱/۰۱۳	۴/۱۴	۱۵	کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان به شهر
تأیید	*۶۳۴.	۱/۲۸۸	۳/۹۸	۱۵	کاهش بیکاری
تأیید	*۵۴۸.	۰/۸۷۵	۴/۳۰	۱۵	امید و علاقه به زندگی
تأیید	۵۵۱.	۰/۷۵۶	۴/۴۸	۱۵	فعالیت بیشتر در رسانه های اجتماعی
تأیید	*۵۷۶.	۰/۷۷۰	۳/۷۲	۱۵	احساس رفاه اجتماعی
تأیید	*۵۳۷.	۰/۶۸۲	۴/۲۸	۱۵	قدرت بیشتر پدران برای تهیه جهاز
تأیید	*۶۲۱.	۰/۶۸۸	۴/۴۱	۱۵	افزایش و بهبود روابط خویشاوندی
تأیید	*۵۵۸.	۰/۶۰۸	۴/۵۹	۱۵	افزایش افراد غیربومی در مناطق مرزی
تأیید	۷۸۵.	۰/۶۴۴	۴/۵۲	۱۵	افزایش تعداد فرزندان خانواده و میل به فرزند آوری
تأیید	*۷۰۹.	۰/۷۴۷	۴/۲۹	۱۵	شرکت در مراسم و مجالس مذهبی دو کشور
تأیید	۸۲۲.	۰/۶۳۴	۴/۵۳	۱۵	ایجاد نمایشگاه های فرهنگی و هنری
تأیید	*۶۲۰.	۰/۹۱۲	۳/۷۸	۱۵	تقویت فعالیت سازمان های فرهنگی دو کشور
تأیید	۸۰۰.	۰/۸۱۷	۳/۹۴	۱۵	توسعه مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی
تأیید	*۵۴۴.	۰/۹۵۴	۳/۸۴	۱۵	مرمت آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی
تأیید	*۶۳۸.	۰/۹۴۸	۳/۷۵	۱۵	رضایت بیشتر از وضعیت تغذیه
تأیید	*۵۴۵.	۱/۰۹۴	۴/۱۸	۱۵	افزایش سرانه مصرف میوه و سبزیجات
تأیید	۷۲۴.	۱/۰۲۱	۴/۱۴	۱۵	کیفیت بالاتر بهداشتی مسکن نسبت به قبل از تاسیس بازرچه ها
تأیید	۶۵۷.	۱/۳۰۴	۳/۹۵	۱۵	ترجیح یافتن سکونت در منطقه
تأیید	*۵۷۱.	۱/۱۱۹	۳/۹۱	۱۵	تسهیل رفت و آمد با کشور همسایه
تأیید	*۷۱۳.	۱/۲۵۳	۳/۵۷	۱۵	بهبود بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...)
تأیید	*۷۴۲.	۱/۰۸۶	۴/۱۹	۱۵	آنتن دهی موبایل و دسترسی به اینترنت
تأیید	*۵۶۷.	۱/۲۵۸	۳/۸۰	۱۵	عضویت در شبکه های مجازی (واتس آپ، تلگرام، اینستاگرام و...)
تأیید	**۶۵۰.	۱/۳۷۳	۳/۲۱	۱۵	افزایش امکان و فرصت کارآفرینی
تأیید	*۵۳۶.	۱/۰۹۴	۴/۱۸	۱۵	افزایش اطلاع از شیوه های تجارت
تأیید	۵۶۸.	۱/۰۲۱	۴/۱۴	۱۵	توسعه مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی
تأیید	*۶۱۶.	۱/۱۱۹	۳/۹۱	۱۵	افزایش تنوع و مهارت های شغلی
تأیید	*۶۲۲.	۱/۰۷۵	۴/۱۹	۱۵	دسترسی بیشتر به امکانات آموزشی
تأیید	*۵۶۱.	۱/۰۱۳	۴/۱۴	۱۵	افزایش میل به آموزش عالی
تأیید	*۵۴۵.	۱/۰۳۰	۴/۱۰	۱۵	کاهش فضاهای ترسناک عمومی شهر با افزایش

ساخت و سازها	۱۵	۳/۹۸	۱/۲۸۸	*۶۳۴	تأیید
هماهنگی نهادهای توسعه	۱۵	۴/۴۱	۰/۶۸۸	*۶۲۱	تأیید
توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل های تجاری منطقه	۱۵	۴/۵۹	۰/۶۰۸	*۵۵۸	تأیید
تشکیل تعاونی های تجاری	۱۵	۴/۵۲	۰/۶۴۴	۷۸۵	تأیید
راه اندازی مشاغل	۱۵	۴/۲۹	۰/۷۴۷	*۷۰۹	تأیید
کیفیت بالاتر و استحکام بیشتر مساکن	۱۵	۴/۵۳	۰/۶۳۴	۸۲۲	تأیید
افزایش مساحت مساکن	۱۵	۳/۷۸	۰/۹۱۲	*۶۲۰	تأیید
افزایش ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...)					

بررسی مقدار ضریب توافق کندال در دور سوم نشان می دهد که بین اعضای پنل در مورد شاخص ها اتفاق نظر در سطح قوی وجود دارد. شایان به ذکر است که صرف معناداری ضریب توافق کندال برای متوقف کردن فرایند دلفی کافی نیست. ثابت ماندن این ضریب یا رشد ناچیز آن در سه دور متوالی نشان می دهد که افزایشی در توافق صورت نگرفته است و فرایند نظرخواهی باید متوقف شود. با توجه به اینکه ضریب کندال در دور سوم نسبت به دور دوم تغییری نداشته بنابراین فرایند دلفی متوقف می شود.

تحلیل داده های کیفی

عوامل مؤثر بر نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور کدامند؟ این سوال از ۱۵ نفر پرسیده شده و پاسخ های آن در جدول ۲ درج شده است گزاره های کلامی متعددی در این مصاحبه های عمیق استخراج شده و در ستون مفاهیم کدهای شناسایی شده درج شده است در جدول ۲ مصاحبه ها و کدهای شناسایی شده قابل ملاحظه می باشد.

کدگذاری باز

نام گذاری طبقه بندی سخنان که بیانگر رویدادهای قطعی و دیگر نمونه های پدیده ها هستند.

جدول ۲: مهمترین گزاره های کلامی مصاحبه شوندگان (کدگذاری باز)

ردیف	مفهوم (کد)	میانگین	انحراف معیار
۱	افزایش قیمت زمین در شهر	۳/۸۸	۰/۰۵۴
۲	افزایش درآمدهای حمل و نقل	۳/۸۴	۰/۸۵۲
۳	سرمایه گذاری بخش خصوصی	۳/۵۸	۰/۰۵۷
۴	افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر	۳/۳	۰/۲۵۸
۵	افزایش سرمایه گذاری در مسکن	۲/۷۱	۰/۳۷۳
۶	مشارکت افراد بومی در اداره بازارچه	۳/۶۸	۰/۰۹۴
۷	افزایش فرصت شغلی	۳/۶۴	۰/۰۲۱
۸	افزایش مشاغل خدماتی	۳/۰۷	۰/۲۵۳
۹	کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان به شهر	۳/۶۴	۰/۱۳

۰/۲۸۸	۳/۴۸	کاهش بیکاری	۱۰
۰/۸۷۵	۳/۸	امید و علاقه به زندگی	۱۱
۰/۷۵۶	۳/۹۸	فعالیت بیشتر در رسانه‌های اجتماعی	۱۲
۰/۷۷۰	۳/۲۲	احساس رفاه اجتماعی	۱۳
۰/۶۸۲	۳/۷۸	قدرت بیشتر پدران برای تهیه جهاز	۱۴
۰/۶۸۸	۳/۹۱	افزایش و بهبود روابط خویشاوندی	۱۵
۰/۶۰۸	۴/۰۹	افزایش افراد غیربومی در مناطق مرزی	۱۶
۰/۶۴۴	۴/۰۲	افزایش تعداد فرزندان خانواده و میل به فرزند آوری	۱۷
۰/۷۴۷	۳/۷۹	شرکت در مراسم و مجالس مذهبی دو کشور	۱۸
۰/۶۳۴	۴/۰۳	ایجاد نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری	۱۹
۰/۹۱۲	۳/۲۸	تقویت فعالیت سازمان‌های فرهنگی دو کشور	۲۰
۰/۸۱۷	۳/۴۴	توسعه مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی	۲۱
۰/۹۵۴	۳/۳۴	مرمت آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی	۲۲
۰/۹۴۸	۳/۲۵	رضایت بیشتر از وضعیت تغذیه	۲۳
۰/۰۹۴	۳/۶۸	افزایش سرانه مصرف میوه و سبزیجات	۲۴
۰/۰۲۱	۳/۶۴	کیفیت بالاتر بهداشتی مسکن نسبت به قبل از تاسیس بازارچه‌ها	۲۵
۰/۳۰۴	۳/۴۵	ترجیح یافتن سکونت در منطقه	۲۶
۰/۱۱۹	۳/۴۱	تسهیل رفت‌وآمد با کشور همسایه	۲۷
۰/۲۵۳	۳/۰۷	بهبود بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...)	۲۸
۰/۰۸۶	۳/۱	آنتن دهی موبایل و دسترسی به اینترنت	۲۹
۰/۲۵۸	۲/۵۸	عضویت در شبکه‌های مجازی (واتس‌آپ، تلگرام، اینستاگرام و ...)	۳۰
۰/۳۷۳	۲/۱۲	افزایش امکان و فرصت کارآفرینی	۳۱
۰/۰۹۴	۳/۰۹	افزایش اطلاع از شیوه‌های تجارت	۳۲
۰/۰۲۱	۳/۰۵	توسعه مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی	۳۳
۰/۱۱۹	۲/۸۲	افزایش تنوع و مهارت‌های شغلی	۳۴
۰/۰۷۵	۳/۱	دسترسی بیشتر به امکانات آموزشی	۳۵
۰/۰۱۳	۳/۰۵	افزایش میل به آموزش عالی	۳۶
۰/۰۳۰	۳/۰۱	کاهش فضاهای ترسناک عمومی شهر با افزایش ساخت و سازها	۳۷
۰/۲۸۸	۲/۸۹	هماهنگی نهادهای توسعه	۳۸
۰/۵۱۴	۳/۶	توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل‌های تجاری منطقه	۳۹
۰/۸۷۵	۳/۲۱	تشکیل تعاونی‌های تجاری	۴۰
۰/۸۴۱	۲/۷۴	راه‌اندازی مشاغل	۴۱
۰/۷۷۰	۲/۶۳	کیفیت بالاتر و استحکام بیشتر مسکن	۴۲

۰/۰۵۷	۲/۹۹	افزایش مساحت مساکن	۴۳
۰/۲۵۸	۲/۷۱	افزایش ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...)	۴۴

کدگذاری محوری

همانطور که جدول ۲ نشان می‌دهد صاحب نظران در مصاحبه‌های ۱۵ گانه به طیف وسیعی از عوامل در پاسخ به سوال اشاره کردند به منظور جمع بندی و شناسایی مقوله‌ای اصلی (کدها) مفاهیم شناسایی شده در جدول ۳ ارائه شده است. جدول ۳ کدها (مفاهیم شناسایی شده) حاصل از مصاحبه با صاحب نظران (کدگذاری محوری)

ردیف	کد محوری	کد گذاری باز
۱	اقتصادی	افزایش قیمت زمین در شهر
		افزایش درآمدهای حمل و نقل
		سرمایه گذاری بخش خصوصی
		افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر
		افزایش سرمایه گذاری در مسکن
۲	اجتماعی	مشارکت افراد بومی در اداره بازارچه
		افزایش فرصت شغلی
		افزایش مشاغل خدماتی
		کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان به شهر
		کاهش بیکاری
		امید و علاقه به زندگی
		فعالیت بیشتر در رسانه های اجتماعی
		احساس رفاه اجتماعی
		قدرت بیشتر پدران برای تهیه جهاز
		افزایش و بهبود روابط خویشاوندی
		افزایش افراد غیربومی در مناطق مرزی
		افزایش تعداد فرزندان خانواده و میل به فرزند آوری
		۳
ایجاد نمایشگاه های فرهنگی و هنری		
تقویت فعالیت سازمان های فرهنگی دو کشور		
توسعه مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی		
مرمت آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی		
۴	بهداشتی	رضایت بیشتر از وضعیت تغذیه
		افزایش سرانه مصرف میوه و سبزیجات
		کیفیت بالاتر بهداشتی مساکن نسبت به قبل از تاسیس بازارچه ها

		ترجیح یافتن سکونت در منطقه
۵	ارتباطی	تسهیل رفت و آمد با کشور همسایه
		بهبود بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...)
		آنتن دهی موبایل و دسترسی به اینترنت
		عضویت در شبکه های مجازی (واتس آپ، تلگرام، اینستاگرام و...)
۶	آموزشی	افزایش امکان و فرصت کارآفرینی
		افزایش اطلاع از شیوه های تجارت
		توسعه مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی
		افزایش تنوع و مهارت های شغلی
		دسترسی بیشتر به امکانات آموزشی
		افزایش میل به آموزش عالی
۷	سازمانی و نهادهی	کاهش فضاهای ترسناک عمومی شهر با افزایش ساخت و سازها
		هماهنگی نهادهای توسعه
		توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل های تجاری منطقه
		تشکیل تعاونی های تجاری
		راه اندازی مشاغل
		کیفیت بالاتر و استحکام بیشتر مسکن
		افزایش مساحت مسکن
		افزایش ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...)

کدگذاری انتخابی

در این مرحله وجوه مشترک مؤلفه های برآمده از مراحل قبلی شناسایی شده و با توجه به اشتراکات آن ها در دسته بندی کلی تر و محدودتری ساماندهی شدند. نتایج حاصل از این مرحله در جدول ۴ آمده است.

جدول شماره ۴ سوال های اصلی شناسایی شده (کدگذاری انتخابی)

کد انتخابی	کد محوری	کد گذاری باز
عوامل مؤثر بر نقش بازارچه های	اقتصادی	افزایش قیمت زمین در شهر افزایش درآمدهای حمل و نقل سرمایه گذاری بخش خصوصی افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر افزایش سرمایه گذاری در مسکن
مرزی در توسعه اقتصادی،	اجتماعی	مشارکت افراد بومی در اداره بازارچه افزایش فرصت شغلی افزایش مشاغل خدماتی

کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان به شهر کاهش بیکاری امید و علاقه به زندگی فعالیت بیشتر در رسانه های اجتماعی احساس رفاه اجتماعی قدرت بیشتر پدران برای تهیه جهاز افزایش و بهبود روابط خویشاوندی افزایش افراد غیربومی در مناطق مرزی افزایش تعداد فرزندان خانواده و میل به فرزند آوری		اجتماعی، فرهنگی در استان های غرب کشور
شرکت در مراسم و مجالس مذهبی دو کشور ایجاد نمایشگاه های فرهنگی و هنری تقویت فعالیت سازمان های فرهنگی دو کشور توسعه مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی مرمت آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی	فرهنگی	
رضایت بیشتر از وضعیت تغذیه افزایش سرانه مصرف میوه و سبزیجات کیفیت بالاتر بهداشتی مسکن نسبت به قبل از تاسیس بازارچه ها ترجیح یافتن سکونت در منطقه	بهداشتی	
تسهیل رفت و آمد با کشور همسایه بهبود بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...) آنتن دهی موبایل و دسترسی به اینترنت عضویت در شبکه های مجازی (واتس آپ، تلگرام، اینستاگرام و...)	ارتباطی	
افزایش امکان و فرصت کارآفرینی افزایش اطلاع از شیوه های تجارت توسعه مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی افزایش تنوع و مهارت های شغلی دسترسی بیشتر به امکانات آموزشی افزایش میل به آموزش عالی	آموزشی	
کاهش فضاهای ترسناک عمومی شهر با افزایش ساخت و سازها هماهنگی نهادهای توسعه توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل های تجاری منطقه تشکیل تعاونی های تجاری راه اندازی مشاغل کیفیت بالاتر و استحکام بیشتر مسکن	سازمانی و نهادی	

افزایش مساحت مساکن		
افزایش ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...)		

۴۴ شاخص در قالب ۷ مؤلفه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی و سازمانی و نهادی، برای تعیین کفایت لازم جهت انتخاب مقوله های اصلی جهت بررسی پاسخ های مربوط به سوال پژوهشگر در نظر گرفته شده است.

نتایج پژوهش نشان داد که عوامل کلیدی که می‌توانند توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور ایجاد کنند شامل ۴۴ شاخص در قالب ۷ مؤلفه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بهداشتی، ارتباطی، آموزشی و سازمانی و نهادی می‌باشد. شاخص‌های مربوط به مؤلفه اقتصادی که از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله عوامل کلیدی توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور هستند شامل: افزایش قیمت زمین در شهر، افزایش درآمدهای حمل و نقل، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، افزایش تمایل کمک مالی به یکدیگر، افزایش سرمایه‌گذاری در مسکن می‌باشد. شاخص‌های مربوط به مؤلفه اجتماعی که از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله عوامل کلیدی توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور هستند شامل: مشارکت افراد بومی در اداره بازارچه، افزایش فرصت شغلی، افزایش مشاغل خدماتی، کاهش انگیزه مهاجرت روستاییان به شهر، کاهش بیکاری، امید و علاقه به زندگی، فعالیت بیشتر در رسانه‌های اجتماعی، احساس رفاه اجتماعی، قدرت بیشتر پدران برای تهیه جهاز، افزایش و بهبود روابط خویشاوندی، افزایش افراد غیربومی در مناطق مرزی، افزایش تعداد فرزندان خانواده و میل به فرزندآوری می‌باشد. شاخص‌های مربوط به مؤلفه فرهنگی که از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله عوامل توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور هستند شامل: شرکت در مراسم و مجالس مذهبی دو کشور، ایجاد نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری، تقویت فعالیت سازمان‌های فرهنگی دو کشور، توسعه مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی، مرمت آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی می‌باشد. شاخص‌های مربوط به مؤلفه بهداشتی که از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله عوامل کلیدی توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور هستند شامل: رضایت بیشتر از وضعیت تغذیه، افزایش سرانه مصرف میوه و سبزیجات، کیفیت بالاتر بهداشتی مسکن نسبت به قبل از تاسیس بازارچه‌ها، ترجیح یافتن سکونت در منطقه می‌باشد. شاخص‌های مربوط به مؤلفه ارتباطی که از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله عوامل کلیدی توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور هستند شامل: تسهیل رفت‌وآمد با کشور همسایه، بهبود بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...)، آنتن دهی موبایل و دسترسی به اینترنت، عضویت در شبکه‌های مجازی (واتس‌آپ، تلگرام، اینستاگرام و ...) می‌باشد. شاخص‌های مربوط به مؤلفه آموزشی که از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله عوامل کلیدی توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور هستند شامل: افزایش امکان و فرصت کارآفرینی، افزایش اطلاع از شیوه‌های تجارت، توسعه مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی، افزایش تنوع و مهارت‌های شغلی، دسترسی بیشتر به امکانات آموزشی، افزایش میل به آموزش عالی می‌باشد. شاخص‌های مربوط به مؤلفه سازمانی و نهادی که از نظر پاسخ‌دهندگان از جمله عوامل توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی در بازارچه‌های مرزی استان‌های غرب کشور هستند شامل: کاهش فضاهای ترسناک عمومی شهر با افزایش ساخت و سازها، هماهنگی نهادهای توسعه، توزیع متوازن منافع حاصل از پتانسیل‌های تجاری منطقه، تشکیل تعاونی‌های تجاری، راه‌اندازی مشاغل، کیفیت بالاتر و استحکام بیشتر مسکن، افزایش مساحت مسکن و افزایش ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...) می‌باشد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج ودل راج، نیرنجان دوکتا، یودیو باندرای (۲۰۱۸)، دانگ هنی و هانگ (۲۰۱۸)، ودن برونینکسبیس و دلارو (۲۰۱۸)، رونگسین گو (۲۰۱۸)، بدری (۱۳۹۷)، محمدی بارزلی (۱۳۹۷)، تابعی و همکاران (۱۳۹۶)، هماهنگ و همسو می‌باشد.

با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود:

- سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی تقویت شود.

- افراد بومی در اداره بازارچه بیشتر مشارکت کنند.
- در حوزه مسکن سرمایه گذاری افزایش یابد.
- مشاغل خدماتی در شهرهای مرزی افزایش یابد.
- نقش رسانه های اجتماعی در توسعه شهرهای مرزی جدی تر دنبال شود و از این رسانه استفاده درست انجام گیرد.
- نمایشگاه های فرهنگی و هنری ایجاد شود.
- مراکز فرهنگی و ورزشی در مناطق مرزی توسعه یابد.
- آثار مذهبی، تاریخی و فرهنگی در مناطق مرزی مرمت شوند.
- رفت و آمد با کشور همسایه تسهیل یابد.
- بسترهای ارتباطی (مخابرات، اینترنت و ...) بهبود یابد.
- مراکز آموزشی و دانشگاهی در مناطق مرزی توسعه یابد.
- فضاهای ترسناک عمومی شهر با افزایش ساخت و سازها کاهش یابد.
- تعاونی های تجاری تشکیل شود.
- ابزارآلات کشاورزی (تراکتور، کمباین، موتور برق و ...) افزایش یابد.

- آدیسون، آلن (۱۳۸۰). مبانی توسعه اقتصادی. تهران: نقش زوار.
- اعرابی، زهرا (۱۳۸۷)، تأثیرات اقتصادی و اجتماعی بازگشایی مرزها؛ نمونه موردی: بخش باجگیران در مرز ایران و ترکمنستان، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۶۵
- پارسیان، علیرضا، (۱۳۸۸). بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش مرزنشینان بانه‌ای به قاچاق کالا (زمینه‌ها و راهکارها) فصلنامه انتظام اجتماعی، شماره ۲.
- پاشالو، محمد (۱۳۹۴)، ارزیابی تأثیرات اجتماعی - اقتصادی بازارچه مرزی سرو بر توسعه مناطق روستایی پیرامون، پژوهش‌های روستایی، دوره ۶، شماره ۲.
- پرسکات، آندره. (۱۳۵۸) بازارچه‌های اقتصادی. تهران: وزارت بازرگانی.
- چولکی، ابراهیم (۱۳۹۱) گزارش تحلیلی بر نقش و عملکرد بازارچه‌های مرزی، معاونت برنامه‌ریزی و بررسی‌های اقتصادی وزارت بازرگانی.
- رهنمایی، سیمین (۱۳۸۸). آثار اقتصادی بازارهای مرزی در توسعه روستاهای شهر آستارا، همایش ملی توسعه روستایی.
- زرقانی، خلیل، (۱۳۸۶) ارزیابی اقتصادی و بررسی منافع حاصله بازارچه‌های مرزی بر روستاهای پیرامون؛ مطالعه موردی: بازارچه مرزی کیله شهرستان سردشت، استان آذربایجان غربی، چهارمین همایش علمی سراسری دانشجویی جغرافیا.
- طیب نیا، علی، (۱۳۹۵) تحلیل عوامل مؤثر بر افزایش درآمد و اشتغال روستاییان در استان گیلان، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، سال ۳، شماره ۱ (پیاپی ۷)
- محمدی، غلامرضا، (۱۳۹۰)، بررسی نقش تحولات اقتصادی مناطق مرزی در برقراری نظم و امنیت پایدار مرزها؛ مطالعه موردی: بازارچه مرزی، همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت، چالش‌ها و رهیافت‌ها.
- وزارت امور اقتصادی و دارایی. ۱۳۸۱. بازارچه‌های مرزی و نقش آن در توسعه اجتماعی. تهران: وزارت امور اقتصادی و دارایی.
- هدایتی، عبدالرضا (۱۳۹۰). ارزیابی آثار اقتصادی بازارچه‌های مرزی در بازتاب‌های توسعه مناطق مرزی، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال ۴، شماره ۲
- منابع انگلیسی
- Chen, Worawan. ۲۰۰۶, Thailand's Cross BORDER ECONOMY, A Case Study of Sa Kaeo and Chiang Ra; Thailand Development Resource Institute (TDRI), ۲۱
- Cussen, HEIDRUN, ۲۰۰۸, BORDER ECONOMIES Lampedusa and the Nascent Migration Industry, Shima: The International Journal of Research into Island Cultures, ۶ (۹).
- henbi, Annkatrin and valy hang. ۲۰۱۸, Integration Effects in Border Regions – A Survey of Economic Theory and Empirical Studies, Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA) Hamburg Institute of International Economics.